

זכרון עולם

האשה החשובה וודפת צדקה וחסד

מרת ורדה שניצר

ע"ה

ב"ר מאיר ז"ל

תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד

משה שניצר

ז"ל

ב"ר מנחם מנדל ז"ל

תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"

ע"ש הר"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי"

חולמית סוכר 3 תד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

מסכת בבא בתרא קע"ה - סנהדרין ו' ♦ אהלות י"א, ב' - י"א, ו'

בס"ד, כ"ב תמוז תשע"ז

גלין מס' 947

השבוע בגלין

♦ לרגל סיום מסכת בבא בתרא - מהי המסכת הארוכה ביותר? ♦ האם יש לתת גט בפני בית דין בלבד?

♦ גבולות ירושלים ההיסטורית ♦

♦ ה"עיר העתיקה", אינה עתיקה כל כך ♦ פרשת מיאונה של סולקא, גיסתו של רבי יעקב פולק

דבר העורך

הצלחת

היתה זו שעת בין הערביים של יום שלישי אחד. בבוסתן קטן, מדיק ניחוח נפלא, בעיר העתיקה של צפת, ישבו בחורים אמריקאים הנמצאים בשלבים שונים של התקרבות לדת, והאזינו ברוב קשב להרצאתו המאלפת של יהודי מלא חיות אשר את שמו אני יודע, אך לפניכם משל מעניין שהוא שילב בתוך דבריו, ושבה את לב הנוכחים.

★ ★ ★

בליטה מהוהה ניכרת על תיק העור החום של ר' נפתלי. **תדיר** הוא מקפיד להלך עם תיקו כאשר הצד הבולט של התיק מופנה כלפי רגליו, לבל ייחבט התיק בחפצים קשיחים הנקרים בדרכו של ההולך בדרכים ומטעני הרגיש יישבר, למגנית ליבה של אמו הישישה.

הכל החל ממסירותו המופלאה לאמו. הוא לא שכח את ימי נערותו, כיצד גידלה את המשפחה בעוז ובאומץ, חישה אותם כנגד נחשולי התקופה, עבדה בעבודות כפיים כדי לפרנס את בני ביתה לבל יידעו מחסור, והיתה אשה פקחית שרבות משכנותיה נועצו בה בכל תחום.

באותם ימים, שלא קלים היו, היא לא פינתה בחייה מקום לרגשות ולהנאות החיים. לא היה זמן, כל כך הרבה היה צריך לעשות כל כך מהר, שאף לא הרגישה כי היא מוותרת על דבר מה. שנים רבות מאד חלפו, הבית התרוקן, נכדים בגרו והביאו עמם נגנים קטנים בדמות תינוקות עגלגלים, ומידי פעם היה לה זמן להניח לרגשותיה להעפיל מלבה אל מוחה ולהטותו לכיוונים שונים.

היא נזכרה. זה חמישים ושתיים שנים מונחת בבידיהם צלחת, אחת ויחידה, מלפני המלחמה. זה סוד קסמה. כששאלו אותה מלפני איזו מלחמה, היתה עונה: "קינדרלאך, 'מלחמה' היתה אחת". אומרת ושותקת. לאחר ששבה אל הריסות בית הוריה, מצאה צלחת שלמה בודדת בין החורבות וגלי האבנים. היא נטלה אותה עמה לארץ ישראל, בהקימה בית נאמן הטמינה אותה בבידיהם, ועתה, בערוב ימיה, הביעה בפני בנה המסור את בקשתה, כי ימצא לה צלחת מרק תואמת צלחת

לרגל סיום מסכת בבא בתרא - מהי המסכת הארוכה ביותר?

השבוע מסיימים המוני בית ישראל לומדי הדף היומי את מסכת בבא בתרא, העולה במניין דפיה - קע"ו, על שאר המסכתות בתלמוד הבבלי. דורשי רמזים מצאו, כי גם הפרשה הארוכה ביותר בתורה, פרשת נשא שבספר במדבר, מונה 176 פסוקים, ואף מספר פסוקיו של פרק ק"ט בתהילים, הידוע כפרק הארוך ביותר בתנ"ך עולה למאה שבעים וששה. לאמיתו של דבר, לולא פירושו הארוך של הרשב"ם, נכדו של רש"י, מניין דפיה של מסכת בבא בתרא היה קטן מכך, משום שה"גמרא" של מסכת זו אינה הארוכה ביותר, כי אם כפי שמקובל בשם הגר"א, גמרתה של מסכת ברכות המונה שישים וארבעה דפים, היא הארוכה ביותר.

למרות הכל, לומדי הדף היומי רשאים לציין לעצמם, כי הם מסיימים את המסכת הארוכה ביותר. זאת, משום שמבואר בגמרא (בבא קמא א/א) בשם רב יוסף, שמסכתות בבא קמא, בבא מציעא ובבא בתרא, מסכת אחת הן שחולקה לשלושה חלקים מפאת גודלה. אכן, מצויים כתבי יד עתיקים אשר בהם כתובים כל ה"בבות" כמסכת אחת ארוכה בעלת שלושים פרקים. "בבא", כידוע, פירושו שער. היינו: המסכת חולקה לשלושה שערים, בבא קמא - השער הראשון, וכן הלאה. בהקשר לכך מעיר רבי לוי בן חביב (שו"ת מהרלב"ח סי' קמ"ז) על המהר"י בירב שכינה את מסכת בבא קמא "מסכת קמא". אין זו מסכת נפרדת, תמה רבי לוי בן חביב, כי אם שער ראשון מתוך מסכת גדולה.

לנושא זה השלכה הלכתית רחבת היקף. בגמרא (בבא קמא א/א) מבואר, כי "מחלוקת ואחר כך סתם" - הלכה כסתם. היינו, אם המשנה מציינת מחלוקת בנושא מסוים, ולאחר מכן המשנה עוסקת באותו נושא ומזכירה דעה אחת בלבד, עלינו להסיק מכך שרבינו הקדוש, מסדר המשנה, הכריע כאותה דעה שהוזכרה על ידו. אולם, כל זאת, דווקא אם ה"מחלוקת ואחר כך סתם" מופיעים באותה מסכת. לפיכך, מייחסת הגמרא חשיבות רבה לנידון זה, אם בבא קמא, בבא מציעא ובבא בתרא מסכת אחת המה או שלוש מסכתות. [אגב, במשפט ביילים המפורסם, בו עמד התלמוד למשפט והקטגוריה ניזונה הימנו רבות נלגח את היהודים, חגגה הבורות עד כדי כך שאחד הקטגורים הצביע לפתע על מסכת בבא בתרא תוך שהוא תמה מה עניין "סבתא" בתרא לכאן? היהודים לא הצליחו לכלוא את חיוכם. סבתא - בבוסקא - בבא, ברוסית...].

סנהדרין ומכות מסכת אחת: יש אומרים, שגם מסכת סנהדרין ומסכת מכות מהוות מסכת בת ארבעה עשר פרקים. אכן, במספר כתבי יד הן מופיעות יחדיו, ואף הרמב"ם מזכיר זאת בהקדמתו לפירוש המשנה, אלא שכתב, כי אין זה אמת. לעומת זאת, הרמב"ן (דברים כא/ג ועוד)

זעילוי נשמת

הר"ר **שלמה זבולון בן דוד** ז"ל

ב"ר יעקב צבי ובת שבע ז"ל

נלב"ע כ"ב בתמוז תשנ"ו

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו - ירושלים

זעילוי נשמת

הר"ר **משה מנחם חסדיאל** ז"ל

ב"ר חיים שלמה ז"ל

נלב"ע כ"ו בתמוז תשמ"ד

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידו

הר"ר **שאול חסדיאל** ומשפחתו שיחיו ב"ב

זעילוי נשמת

מרת **שרה חיה שמלצר** ע"ה

ב"ר חיים ז"ל

נלב"ע כ"א בתמוז תש"ע

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידינו משפחת **שטמברג** שיחיו

נר ה' נשמת אדם

מרת **סוסיה (אניטה) וולף** ע"ה ב"ר טודרוס ז"ל

נלב"ע כ"ה בתמוז תשע"ה **תנצב"ה**

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

והרשב"א (קידושין כב/א) מצינים את דברי הירושלמי במסכת סנהדרין, בעוד שדברי הירושלמי הללו מצויים במסכת מכות. אף הרלב"ג (פרשת משפטים שורש ט"ז) מציין במאמר מסויים את הפרק השני במסכת מכות, כפרק "שלושה עשר בסנהדרין". ב"מלאכת שלמה" בסוף מסכת מכות מציין, כי ברוב הספרים נכתב, "תם פרק י"ד של מסכת סנהדרין"!

לפי דעה זו, יתכן כי כאשר ניתן היה לעשות כן, המסכתות סודרו בסדר הולך ויורד לפי מספר פרקיהן. כך למשל בסדר נזיקין: מסכת "נזיקין" - בבא קמא, בבא מציעא ובבא בתרא - 30, סנהדרין ומכות - 14, שבועות - 8, עדויות - 8, עבודה זרה - 5, אבות - 5 [פ"ו הוא ברייתא כאמור בתחילתו]. הוריות - 3 [ראה על כך ב"מרגליות הים" בתחילת סנהדרין ובעמוד האחרון של הספר, בדברים אודות מסכת עבודה זרה].

דף ב/א דיני ממונות בשלשה

האם יש לתת גט בפני בית דין בלבד?

השבוע סימנו לומדי הדף היומי את מסכת בבא בתרא והחלו בלימוד מסכת סנהדרין. בהזדמנות זו מצאנו לנכון להתייחס לנושא חשוב, החבי הן בתחילת מסכת סנהדרין והן בסופה של מסכת בבא בתרא. אחד הדברים המובהקים המשתייכים בתודעתנו ישירות לבית דין הוא הנושא של גירושין. למרבה הפלא, הנחה זו כלל אינה מוסכמת בין הפוסקים. הראשון שדן בהרחבה בשאלת יסוד זו הוא רבה של פראג, בעל ה"נודע ביהודה" (שו"ת "נודע ביהודה" תניא אהע"ז סי' ק"ד), שנשאל מה דינו של גט, שסודר על ידי רב מסויים אשר צירף אליו את חתנו ואדם נוסף בבית דין. מאחר שחתנו הוא קרובו, בית דין אין כאן, ויש לברר אם הגט כשר למרות שלא ניתן במעמד בית דין. הפוסקים מצינים, כי לא נזכר במפורש אף לא במקום אחד, שיש לגרש בפני בית דין. אלא, שמדברי ה"אור זרוע" (הובא בשו"ת "תורת הדשן" ח"א סי' רמ"ח) עולה, כי יש לקיים את הגירושין במעמד בית דין. לפיכך, הוחל בחיפוש נוקב בתלמוד אחר ראיות לכאן ולכאן.

במסכת בבא בתרא (דף קע"ב) מובאים דברי אב"י לרבה "אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש"? היינו: וכי כל אדם מגרש את אשתו בבית דין? מוכח, לכאורה, כי אין צורך בבית דין. אלא, שכאשר הודפס בשולי הגמרא פירושו של רבינו גרשום, התברר כי הוא כותב: "אטו כל דמגרש בבי דינא רבא [חשוב] מגרש, אפילו לפני בית דין הדיט יכול לגרש". היינו, גט צריך להנתן אך ורק בפני בית דין.

מאיך נאמר (ב"ב קע"א), כי גט שאין עדים חתומים בו כשר הוא, ובלבד שניתן לאשה בפני עדים. לכאורה, טוען ה"נודע ביהודה", אם יש צורך לתת את הגט בפני בית דין, מדוע לא צוין פרט חשוב זה? אין זאת, אלא משום שאין צורך בבית דין למתן גט לאשה.

אולם, מדברי רש"י בתחילת מסכת סנהדרין מוכיח ה"נודע ביהודה", כי לגירושין אשה יש צורך בבית דין. משנתנו מונה את ההליכים המקבילים תוקף אם נעשו במעמד בית דין בלבד, כגון, דיני ממונות, חליצה ומיאון. רש"י מנמק את הצורך במיאון בפני בית דין בלבד, משום "דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון". היינו: תקנת חכמים, שקטנה שנישאה על ידי אחיה יכולה למאן בבעלה ולהפרד ממנו ללא גט, נעשתה כעין דיני התורה, ולפיכך, יש צורך במיאונה בפני שלושה. מכך הסיק ה"נודע ביהודה", כי הגט, שהוא מדין תורה, צריך להנתן בפני בית דין, ומשום כך תקנו רבנן שגם המיאון, שהוא מדרבנן, יעשה בפני בית דין. הרי לנו, שיש צורך בנתינת הגט בפני בית דין (ע"ע שו"ת "בית הלוי" סוף ח"א ובמהר"ם שיף, רש"י והגהות ר"א חבר בסוף ש"ס, וכן הגהות "חתם סופר" לנו"ב בסוף הספר, שביאר בכוונת רש"י כעין דאורייתא, לגבי החליצה שצריכה ב"ד, עיי"ש).

ברם, יש המנסים להוכיח מדברי משנתנו להיפך, שאין צורך בנתינת הגט בפני בית דין. מאחר שנתינת גט בפני בית דין אינה מופיעה במשנה זו, המציינת את כל המעשים הזקוקים לבית דין. אולם, ה"נודע ביהודה" דוחה ראיה זו, משום שאף לדעת הסוברים שיש צורך בבית דין, אין זאת, אלא מפני דיני הממונות שבענייני האישות והגירושין, וכבר אמרה המשנה בתחילה "דיני ממונות בשלושה"...

למעשה, ה"נודע ביהודה" הורה לשואליו לערוך מעשה גירושין נוסף, מאחר שחשש לדעות הסוברים שיש צורך בנתינת הגט בפני בית דין. אך הכרעת רוב האחרונים היא שאין צורך בבית דין לגירושין אשה (ראה גם באריכות ב"פתחי תשובה" סי' קנ"ד סדר הגט ס"ק ח' ו"שדי חמד" מערכת גט סי' א').

דף ב/א אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד

גבולות ירושלים ההיסטורית

כידוע, התקדשה ארץ ישראל בקדושה מיוחדת וקיום מצוות רבות מותנה בשהייה בארץ ישראל בלבד, ובקדושה נוספת התקדשה העיר ירושלים (כלים פ"א משנה ח'). במשנתנו מבואר, כי על פי הסכמתם של שבעים ואחד דייני הסנהדרין ניתן לספח שטחים לעיר הקודש. המשנה (שבועות י"ד/א) מוסיפה, כי בנוסף להסכמת הסנהדרין הגדולה יש גם צורך בהסכמת המלך, הנביא ובשאלת האורים ותומים. על פי הידוע על קורות ימיה של עיר הנצח, פעם אחת בלבד הגדילו את שטחה. לדעת חוקרים מסויימים, ביניהם הגאון רבי יחיאל מיכל טיקוצינסקי זצ"ל ("עיר הקודש והמקדש" ח"ב פ"ה), הדבר נעשה בימי חזקיהו המלך. מדברי אבא שאול אנו למדים, כי בירושלים ההיסטורית היו שני סוגי קדושות וכדבריו מופיע בתוספתא (מסכת סנהדרין פ"ג הל' ד'): "שתי בצעין היה בירושלם התחתונה והעליונה התחתונה נתקדשה בכל אילו והעליונה לא קידשוה אלא כשעלו בני הגולה שלא במלך שלא באורים שלא בתומים". [בצע - מקום קיבוץ מים, והכוונה לכל סביבות אותו מקום].

השטוחה שברשותה... כך אני רוצה, אמרה, להעמיד אותם בוויטרינה אחת על השנייה. מזכרת לימים עברו. מספר שנים היה ר' נפתלי מהלך לכל מקום והצלחת בתיקו. כפי שאדם ממשמש בכיסו בכל שעה, כך היה ר' נפתלי ממשמש בצלחתו בכל יום. בודק כי שלמה היא, ולא נסדקה חלילה וחס, משיל ממנה עטיפות עיתונים שהתפוררו, ומערים עליה דפי עיתונים חדשים.

חנות כלים כי נקרתה בדרוכו, היה הבן המסור נמשך אליה כאל מגנט, נכנס פנימה, מתייצב אל מול המוכר המבוגר ביותר שמצא בחנות, פותח את תיקו, מוציא בזהירות את הצלחת העתיקה, מציב אותה על השולחן ואומר למוכר: "אדוני, צלחת מרק מן הסרווי הזה, בבקשה".

לו היה רושם יומן, בוודאי היה אפשר לערוך ממנו "ספר התגובות". התגובות השונות שקיבל מן האנשים נוכח בקשתו המוזרה כל כך, הפיחו עניין ותמרץ במשימות המשתמיה. היו שלא הגיבו, אלא המתו עד שהפלוגי עם הצלחתו והתיק יפנה את החנות. היו שהרימו גבה או שניים, והציגו כוס חמין. אחרים הביעו התעניינות, על מה ולמה הוא מחפש אחר חלק ישן נושן ממערכת כלים שאין כדוגמתה, ולאחר מכן הביעו את התפעלותם ממסירותו לאמו. פעם אחת, הוא היה קרוב מאד להשלמת משימתו. בחנות כלים קטנה, שנדחקה בין שתי חנויות גדולות, נמצאה מוכרת קשישה שענייה מלאו דמעות למראה הצלחת. "גם להורים שלי הייתה מערכת כלים כזו", היא אמרה לו בהתרגשות כי תעשה כל מאמץ לסייע לו. לדעתה, קיים אדם אחד בארץ שיודע היכן אפשר להשיג מערכות כלים ישנות, ובו במקום היא טילפנה אליו. כעבור דקה היא השיבה את אפרסת הטלפון לעריסתה. סוחר הכלים הישנים כבר לא היה בין החיים.

יום אחד הוא מצא את הצלחת, ועוד משהוא, חשוב מאד, שערכו לא יסולא בפז.

היה זה יום רגיל, אפור, שאין בו לא שמש זורחת בעוצמה ולא גשם זלעפות, לא שלכת בעיצומה ולא פריחה מרהיבה, סתם יום של חול שאי אפשר לתארו במילים צבעוניות כל שהן. הוא פסע ברחוב שהיה מוכר לו די טוב, ולפתע צדה עינו חנות כלים שמעולם לא הבחין בה. הכניסה אליה הייתה דרך מרפסת צרה, מעוטרת בסבכי סוגר פלדה מעוקל, וצמחיית פרא עבותה הסתירה את שלט העץ הישן שהכריז: "חנות למכור כלים". הסגנון של פעם.

הוא החיש פעמיו לתוך החנות. גבר ישיש הזדקק על מקלו, והדליק לכבדו מנורה צהובה שהשתלשלה מבליל חוטים מוקפים קורי עכביש. "אדוני, צלחת מרק מן הסרווי הזה, בבקשה". הוא כבר התחיל לארוז את הצלחת בחזרה, כדי להכניסה לתיקו ולהמשיך לאלה, כאשר המוכר החל לטפס בסולם העץ על המדרגות המובילות לעליית הגג.

קולות של סירי נחושת נחבטים זה בזה הגיעו לאזניו. צלילים מוכרים מילדותו, של פחי נפט נוקשים זה בגב זה מילאו את החנות. ארגזים נגררו באיטיות מעל ראשו, שרשראות ומענולים עתיקים נפתחו, הותרו ונפלו בחבטה על רצפת העץ שמעליו, קולות עיטוש התערבלו במגוון הקולות שהסתחרר במעלה התות, וריח עז של נפטלין פרץ לפתע מאחד הארגזים שנפתחו על ידי המוכר.

לאחר שהות קצרה, הבלתי המוכר בקצה הסולם כמצביא עטור ניצחון השב משדה הקרב, אפוף אבק ושיירי לכלוך, וצלחת מרק נוצצת בידיו. בדיוק מה שהוא מבקש. לא מעט שנים חלפו מאז, ור' נפתלי עדיין לא נרגע מן התשובה שקיבל מן המוכר. תחילה טלפן לאמו ובישר לה כי נמצאה הצלחת, ולאחר מכן שאל את המוכר: "כל כך הרבה צלחות, כוסות, מזלגות, כפיות, קערות ושאר מיני כלים אתה מחזיק בחנותך. כיצד ידעת בדיוק היכן ממוקמת הצלחת הזו, שבוודאי הפסקת למכור אותה ואת שכמותה לפני הרבה שנים. איך זכרת?".

עור פניו הקמוט של הישיש עטה גוון עלבון. הוא התיישב על מקומו ופלט: הדור הצעיר, אילו שאלות. מה אתה לא מבין, זו החנות שלי!!! בוודאי שאדם היכן מונח כל דבר!!!

★ ★ ★

אתם מבינים את המשמעות העמוקה שבדבריו של אותו מוכר ישיש? הפטיר הנואם הנרגש - כך עלינו להבין את המשמעות העמוקה של התפילה אשר אנו נושאים מידי בוקר: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו וציוונו: **לעסוק** בדברי תורתך". לך אנו שואפים, ולך עלינו להתאמץ, להגיע למצב שלימוד התורה יאה עבורינו כעסק, ביזנס, ובביזנס כמו בביזנס, אין דילוגים, אין שכחה, הכל צריך לתפקד כמו שעון שוויצרי.

רוח קרירה נשבה בין עצי הבוסתן והפיצה את ריח

התאנים הבשלות. שוב הפנימו יהודים צעירים, הניצבים בתורם בשרשרת הדורות הארוכה מני הר סיני, כי תורתנו הקדושה 'תורת חיים' היא, כי הם חיינו ואורח ימינו.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: תד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

צעילוי נשמת

הר"ר **חיים הלוי קליין** ז"ל

ב"ר אליעזר ז"ל - אנטוורפן

נלב"ע כ"ד בתמוז תשנ"ז

תנצב"ה

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

רון סיני ז"ל

בן יבדלחט"א גדעון בנימין איתמר הי"ו

נלב"ע כ"ה בתמוז תשמ"ט **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **חנה שרה גלדצהלר** ע"ה

ב"ר נפתלי שמואל ז"ל נלב"ע כ"ג בתמוז תשכ"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידנו

ר' **לוסיאן גלדצהלר** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **דאבריש וידבסקי** ע"ה

ב"ר אברהם וסרצוג ז"ל נלב"ע כ"ג בתמוז תש"ס

תנצב"ה

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יצחק אריה קוזול** ז"ל

ב"ר דב הכהן ז"ל נלב"ע כ"ד בתמוז תשס"א

ולע"נ הרה"ח ר' **יהודה פרנקל** ז"ל

ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע כ"ז בתמוז **תנצב"ה**

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **נחמן שבתי גלינסקי** זצ"ל

בהרה"ח ר' יעקב יצחק שליט"א

נלב"ע כ"ו בתמוז תשנ"ט

והר"ר **אליעזר הכהן זילברברג** זצ"ל

ב"ר יעקב משה זצ"ל

תנצב"ה

לעילוי נשמת

הילד **אליעזר וידר** ז"ל בן יבדלחט"א הר"ר דב שיחי

נלב"ע כ"ז בתמוז תשמ"ט **תנצב"ה**

הונצח ע"י הוריו ידידנו הר"ר דב וזול' מרת **מלכה וידר** שיחיו

שאלת מקום המצאה של ה"בצע התחתונה" הנזכר, העסיקה רבים, גם חוקרים מבני ברית ושאנים מבני ברית, מן הפן ההיסטורי - ארכיאולוגי, וגם להבדיל - רבנים ויושבי על מדין. שכן, חשיבות הלכתית ראשונה במעלה יש לידיעת גבולות ירושלים הקדושה, מאחר שגם כיום יש מספר הלכות הנוהגות בגבולותיה בלבד. די אם נזכיר מתוכן את ההלכות הבאות: א. אין פודים מעשר שני בירושלים. ב. אין מעבירים עצמות אדם בירושלים (רמב"ם פרק ז' מהלכות בית הבחירה הלכה י"ד ומקורו באבות דרבי נתן פרק ל"ח). ג. אין קוברים מתים בירושלים (רמב"ם שם ומקורו באדר"נ שם), ולדעת חלק מהפוסקים דין זה נוהג גם כיום (עיר הקודש והמקדש ח"ג פרק י"ג, ודלא כ"פאת השלח"ן סי' כ"ג ועיי"ש שדן לעניין קברי משפחת סמבוסקי שבמזרח דרום הר ציון). ד. אין מלינים את המת בירושלים (ב"ק פב/ב) ונוהג גם בזמן הזה ("פאת השולחן" פ"ג ס"ק כ"ג, "עיר הקודש והמקדש" ח"ג פרק י"ד, ודלא כרדב"ז שו"ת ח"ב סי' תרל"ג). אין בידינו ידיעות מוצקות על גבולות העיר. כל העוסקים בנושא מסתמכים על חפירות ארכיאולוגיות, אשר בהן נחשפו שרידי חומות עתיקות, שגילן נקבע לפי החרסים שנמצאו בסמוך אליהן, או לפי גיל אבני החומה. טבעי, איפוא, כי רבו הדעות בנושא זה, ובמסגרת מצומצמת זו נתמקד בדעתו של הגרי"מ טיקוצינסקי זצ"ל בספרו "עיר הקודש והמקדש".

ה"עיר העתיקה", אינה עתיקה כל כך: על כל החוקרים מוסכם, כי ירושלים, שנתקדשה לראשונה על ידי דוד המלך ושלמה בנו, אשר גם בנו את חומתה (מלכים א' ט/ט דברי הימים א' פרק י"א), אינה במקום שאנו מגדירים כיום "העיר העתיקה". העיר העתיקה של ימינו משתרעת החל מהר הבית וצפונה. לעומת זאת, בזמן דוד המלך, ירושלים נבנתה בדרומו של הר הבית. לפיכך, חלקים נרחבים הנמצאים מדרום לחומת העיר העתיקה, קדושים בקדושת ירושלים.

בין השנים תרנ"ד-תרנ"ז, חשפו החוקרים חומה הרחק מחומות העיר העתיקה, שגילה מצביע על כך שהיא נבנתה בתקופת בית ראשון. אם כנים הם הדברים, הרי שבריכות השילוח ואל חמרה, רחובות מעלות עיר דוד, ואדי חילוה, מלכי צדק ומעלה השלום קדושים המה בקדושת ירושלים. כמו כן, התגלתה חומה עתיקה במזרח העיר העתיקה, במרחק של 16 מטר ממנה. לפיכך, יש המשערים, כי קדושת ירושלים משתרעת על פני ששה עשר מטרים מחוץ לחומת העיר העתיקה, מצד מזרח.

והיכן הוא ה"בצע התחתון" שהתווסף לירושלים על ידי חזקיהו המלך? לדעת הגרי"מ טיקוצינסקי, הוא ממוקם בצפונה של ירושלים ההיסטורית, עד החומה הצפונית של העיר העתיקה כיום. לדבריו, העיר העתיקה כולה קדושה בקדושת ירושלים.

ברם, יש המערערים (ראה אנציקלופדיה תלמודית כרך כ"ה נספח לערך ירושלים, טור תש"ז הערה 406) על הנחה זו, מכח מספר קברים מימי בית שני שהתגלו בעיר העתיקה אחרי פטירתו של הגרי"מ טיקוצינסקי זצ"ל. מאחר שאין קוברים את המת בירושלים, מוכח, לכאורה, שאין העיר העתיקה של היום קדושה בקדושת ירושלים. אמנם, מן הראוי לציין, כי יתכן שקברים אלו נכרו שלא כדין (עיי"ש הערה 32).

עד כה עסקנו בגבולות ירושלים הקדושה מדין תורה. ברם, לדעת המהר"ט (ח"ב י"ד סי' ל"ז), מדרבנן יש לנהוג בקדושה גם ב"בצע העליון" שהתווסף לירושלים שלא על ידי אורים ותומים. לדעתו, איפוא, קדושת ירושלים משתרעת עד מקום החומה השלישית במערב ירושלים המגיע עד עמק ג'ורת-איל-ענב.

דף ב/א החליצה ומיאונין בשלשה

פרשת מיאונה של סולקא, גיסתו של רבי יעקב פולק

חז"ל תיקנו שיתומה מאביה יכולה להתקדש במקרים מסויימים גם בקטנותה (עיי' טושו"ע אהע"ז סי' קנ"ה). קטנה זו יכולה למאן בבעלה כל זמן שלא גדלה תחתיו, ובכך פוקעים קידושה ללא צורך בגט, ובמשנתנו מבואר, כי עליה למאן בפני בית דין של שלושה דיינים. המיאון מקיף סוגיות רבות בש"ס וסימן בן כ"ב סעיפים ב"שולחן ערוך" (אהע"ז סי' קנ"ה).

בזמנינו אין נוהגים להשיא בנות קטנות כפי שהיה נהוג בעבר, למעט יהודי תימן שנהגו כן בארץ מגוריהם, כדי להצילן מגזירות שונות. לעומת זאת, עד לפני כחמש מאות שנה, עדיין עסקו הפוסקים בשאלות הקשורות בנישואין כאלו, ובראשן - בשאלת המיאון עצמו.

לפני כשש מאות שנה, חי ופעל באשכנז רבי מנחם ממירזבורק, בעל "מעיל צדק", אשר נקרא ר' מנחם מ"צ או ר' מנחם המעילי על שם ספרו. לפי עדות המהרש"ל (י"ם של שלמה" יבמות פרק י"ג דין י"ז), רבי מנחם "איזן ותיקן כמה גדרים וסייגים לתורה, והיה מומחה וגדול בתורה ונתפשטו תקנותיו וגזירותיו בכל ארץ אשכנז".

אחת מתקנותיו היתה לבטל את המיאון ואין אשה יוצאת מבעלה אלא בגט, זאת, כדי שלא יאמרו הבריות שאשת איש יוצאת בעל כורחו של בעלה בלא גט, ומתוך כך יבואו להקל בחומרת

נר ה'
נשמת
אדם

האיסור. בנוסף לכך, יש לחשוש שמא היא תמאן בפני אנשים שאינם תלמידי חכמים והם לא ישימו לב לבדוק אם אכן קטנה היא בזמן המיאון ומותר לה למאן.

לפני 525 שנים, בשנת רנ"ב נתקדשה יתומה קטנה בשם סולקא, על ידי אחיה ואמה, לתלמיד חכם בשם רבי דוד צענער. לאחר זמן מה ביקשה הקטנה להיפרד הימנו, ומאחר שהחתן סרב לגרשה בגט, לימדוה קרוביה למאן, והיא עשתה כן. בעל אחותה, רבי יעקב פולק אבי שיטת הפלפול, שנחשב לאחד מגדולי הדור ועמד בראש ישיבה בפראג שם הרביץ תורה לאלפים, הסכים למיאון, והתיר לה להנשא לכל אשר תחפוץ גם בלא קבלת גט.

נגד דעתו של רבי יעקב פולק יצאו במחאה חריפה רבים מגדולי הדור, ביניהם גם אחד מרבותיו של רבי יעקב, הגר"י מרגליות, בעל "סדר הגט", וכן המהר"י מינץ, שפסקו כי יש לקיים את תקנת רבי מנחם ממירזבורק, שלא למאן בזמן הזה. הם אסרו על הממאנת להנשא לאחר בלא גט, ואף הטילו על כך נידוי! רבי יעקב פולק, שהיה "רב גובריה", לא חש לפסיקתם. הוא הוכיח, כי התקנה לא התקבלה ואף לפניו היו נוהגים למאן, והשיא את גיסתו בלא להצריכה גט.

לאחר הסערה הגדולה שפרצה (ראה שו"ת מהר"י מינץ סי' י"ג), עזב רבי יעקב פולק את פראג, וקבע את מושבו בקראקא שבמדינת פולין. כשלושים וחמש שנה ישב בה והקים שם ישיבה גדולה אשר תרמה רבות להפיכתה של פולין למרכז התורה הגדול באירופה למשך מאות שנים.

מה נפסק להלכה, בשאלה זו? המהרש"ל (ביש"ש שם) מביא בקצרה את הפרשה שאירעה בדור שלפניו, ומספר ששמע כי הזיווג השני לא עלה יפה בעקבות הקפדתם של גדולי הדור. לדעתו, כלל אין למאן בזמן הזה, ואף אם מיאנה לא תנשא בלא גט, אלא אם כן הורו לה כן בית דין. אלא שאת בית הדין הזה ראוי להוריד מגדולתו.

"מנהג" אינו יכול להקבע בדבר שאינו מצוי: לעומת זאת, הרמ"א, שהיה מתלמידי תלמידיו של רבי יעקב פולק, כותב במילים קצרות בסוף הסימן הארוך ב"שולחן ערוך" העוסק בהלכות מיאון (אהע"ז סי' קנ"ה) שגם בזמן הזה ניתן למאן, "וכן עשה מהר"ר יעקב פולק ז"ל מעשה בימיו". טעמו של הרמ"א, מבאר בעל התניא (בשו"ת שבסוף שולחן ערוך הרב סי' כ"ב ע"פ דברי הרמב"ם), כי אין שייך מנהג בדבר שאינו מצוי [נבפרט, ב"שב ואל תעשה" עיי"ש], כך שאין לטעון כי "נהגו" שלא למאן (ע"ע "פתחי תשובה" ו"ערוך השולחן" שם). בעל "ערוך השולחן" (סי' קנ"ה סעי' נ"ט) תמה על פסקו זה של הרמ"א ומסיים: "וגם בימי חורפי שמעתי שבדור שלפנינו היה איזה מיאון והרעישו חכמי הדור את העולם, ולא ידעתי מה עלתה בזה ועתה בזמנינו, לא נראה ולא נשמע הדבר הזה כלל וכלל".

חווייה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר
בכל יום משנה אחת
הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!

חייג עכשיו: *3029

או שלח מייל לדוא"ל: veten@meorot.co.il

חדש!

מסכת סנהדרין

עם מאורות המשנה - משניות מבוארות
כולל מסכת נגעים ומסכת פרה

הדפסה מהודרת, אותיות מאירות
עיניים, צבע ייחודי להקלת הלימוד

מאורות ההלכה - הלכה לכל זמן

חדש!

להזמנות: 1-700-500-151